

Utrechtse studenten en de Tiendaagse Veldtocht: Nationalisme en studentencultuur

Samuel de Korte, 4120841

Paul Huflaan 59, samueldekorte@gmail.com

Bachelorscriptie,

14 juni 2017

Pepijn Corduwener

Woorden: 8700

Inhoudsopgave:

Inleiding:	1
Hoofdstuk 1 Nationalisme:	6
Hoofdstuk 2 Studentencultuur:	13
Conclusie:	21
Bronnenlijst:	24
Literatuurlijst:	25
Bijlage 1: Afbeelding van de Utrechtse vrijwillige jagers	27
Bijlage 2: Schilderij Jelle Buys	28

Samenvatting:

Deze scriptie zal betogen dat niet nationalisme, maar studentencultuur de drijvende kracht was achter de aanmeldingen van de Utrechtse studenten die zich aangemeld hadden voor het leger van koning Willem I. Tijdens de Belgische opstand en de Tiendaagse Veldtocht hadden 268 studenten gehoor gegeven aan de oproep van de koning. Op basis van egodocumenten, memoires en ander bronmateriaal overgeleverd door de studenten zelf zal vastgesteld worden in het eerste hoofdstuk dat nationalisme niet voor alle studenten de hoofdrede was om zich aan te melden. Daarnaast zal er aandacht besteed worden aan een voorliefde voor het huis van Oranje-Nassau. In het tweede hoofdstuk zal de studentencultuur zoals die was rond 1830 onderzocht worden en aangetoond worden dat dit een belangrijke rol speelde bij de aanmeldingen van de Utrechtse studenten. Daarnaast waren er enkele andere voorwaarden die ervoor zorgden dat de studenten onder druk kwamen te staan om zich aan te melden. Op het einde zal in de conclusie de bevindingen vergeleken worden. De implicaties van het gebrekkige nationalisme van de studenten voor de geschiedschrijving worden ook behandeld.

Utrechtse studenten en de Tiendaagse Veldtocht van 1831.

Inleiding

De negentiende eeuw wordt ook wel de eeuw van het nationalisme genoemd. Destijds kwamen overal in Europa nationalistische bewegingen op en werden deze ingezet om natiestaten te vormen. Door oorlog, volksoptstanden of diplomatie werden verschillende landen één staat in deze periode. De bewegingen die hierbij hielpen werden vaak geleid door kleurrijke figuren, die mensen wisten te mobiliseren om te gaan vechten voor de nationale éénwording. Garibaldi en de Roodhemden zijn het bekendste voorbeelden hiervan.

Ook in Nederland waren zulke bewegingen aanwezig, echter zij stredden op een andere manier voor nationale éénwording. Door tegen elkaar te vechten zorgden zowel de Belgen als de Nederlanders voor hun eigen nationale éénwording. Verwacht zou worden dat in deze periode patriottische gevoelens massaal tot uiting zouden komen. Dit onderzoek laat echter zien dat dit niet altijd zo was. Aan de hand van egodocumenten van de Utrechtse Vrijwillige Jagers, die zich vrijwillig aangemeld hadden voor het leger van koning Willem I in 1830, blijkt dat de studentencultuur een grotere rol speelde dan nationalistische gevoelens. Doordat dit niet overduidelijk het geval is, beargumenteert dit onderzoek dat Nederland in de negentiende eeuw minder nationalistisch was dan voorheen werd aangenomen.

Historiografie

In 1830 scheidden de Belgen zich af van Nederland. Dit liep uit tot een opstand en het Nederlandse leger werd uit België verdreven. Als reactie hierop gaven grote groepen studenten hun studie tijdelijk op om te gaan vechten tegen een vijand waarvan volgens hen weinig te vrezen viel. De aantallen waren zo groot dat er voor de studenten speciale eenheden werden opgericht waarin ze geconcentreerd werden rondom de stad waar zij studeerden. Leidse studenten kwamen in een Leidse compagnie, terwijl Utrechtse studenten in een Utrechtse compagnie terecht kwamen. De achttien Franeker studenten sloten zich aan bij de Groningse compagnie.¹ De 253 studenten in de compagnie waren niet alle soldaten, want er waren ook nog vijftien studenten en twee professoren van de Utrechtse universiteit die zich bij het reguliere leger aansloten. Aan het hoofd van iedere studentencompagnie stond een

---

¹ Uit Groningen vochten 137 studenten mee, uit Leiden 280 studenten, uit Utrecht 253 studenten. Zoals vermeld vochten de Franeker studenten mee met de Groningse compagnie. De universiteit Harderwijk bestond destijds niet meer. M. Hegener, *Placet Hic Requiescere Muis 1816 – 2016* (Veurne 2016) 27 & E. H. Kossmann, et al, *De Groninger Vrijwillige Flankeurs en de Belgische opstand 1830-1831* (Groningen, 1982) 28.

reguliere officier die de eenheid moest leiden. Dit werd gedaan om te zorgen dat de ongeoefende soldaten nog enige gevechtswaarde hadden.

Nater schrijft over het patriottisme van de studenten, terwijl van der Hoeven schrijft over een gehoor aan de oproep van de koning, geholpen door aanmoedelingen van de professoren.² Van Sas spreekt onder andere in zijn artikel over een uitbarsting van patriotisme in Nederland in 1830.³ Volgens Santegoets in de bundel over studenten en het nationale gevoel, draait het inderdaad grotendeels om nationalistische intenties.⁴ Jeroen Koch heeft het in zijn biografie over Koning Willem I over ‘studenten uit Leiden, Utrecht, Groningen, die zich georganiseerd in het Corps Vrijwillige Jagers bereid verklaarden “den besten der Koningen en den dierbaren grond hunner geboorte” te verdedigen’.⁵ Kossmann spreekt over liberale studentenromantiek die hen bewoog om zich aan te sluiten bij het leger, waarmee hij de situatie beter omschrijft dan de andere auteurs.⁶ Eerdergenoemde auteurs behandelen kort de achtergrond van de studenten en het proces van aanmelding, echter zij zijn te snel met de conclusie dat het komt door nationalisme.

De Utrechtse studenten van 1830 vormen een boeiende groep die de mogelijkheid bieden om de casus van het nationalisme in Nederland te toetsen. Zij trokken uit met het leger van koning Willem I en gaven hun veilige leven op om te gaan vechten in een oorlog die niet direct op hen van invloed was. De studenten vormden onderdeel van de nationale elite en waren vaak van goede afkomst. Handelden zij uit nationalisme toen zij zich aanmeldden voor het leger of zaten er andere motieven achter?

Onderzoeksvragen en opzet

Dit onderzoek probeert te achterhalen waarom de Utrechtse studenten in 1830 hun leven wilden riskeren in een oorlog waar zij niet bij betrokken waren. Zoals boven aangetoond wordt er in de literatuur gewezen op nationalisme, en liefde voor de koning. Door in te gaan op de bronnen van de Utrechtse studenten die streden voor het vaderland in 1830 en 1831

---

² H. van der Hoeven, *De Belgische Beroerte: De Tiendaagse Veldtocht en de scheuring der Nederlanden 1830 – '39* (Amsterdam 1973), 93 & J. Nater, *De Tiendaagse veldtocht: De Belgische opstand 1830/1831* (Haarlem, 1980) 50.

³ N. C. F. van Sas, *De Mythe Nederland* (z. p. en z. j.) 5.

⁴ van der Hoeven, *De Belgische Beroerte*, 93. Nater, *De Tiendaagse veldtocht*, 50. Kossmann, *De Groninger Vrijwillige Flankeurs en de Belgische opstand 1830-1831*, 21. F. Santegoets, ‘Togae cedant armis’, in: W. van den Broeke, & P. van Hees, *Studenten en het nationaal gevoel in Nederland. Eind achttiende tot en met twintigste eeuw*. (Utrecht, 1998), 21.

⁵ J. Koch, *Koning Willem I* (Amsterdam, 2013) 464.

⁶ E. H. Kossmann, *De lage landen 1780 – 1980: Twee eeuwen Nederland en België I, 1780 – 1914* (Amsterdam, 8^e druk, 2006) 115.

wordt er verwacht dat er vele nationalistische gevoelens tot uiting worden gebracht. De twee hoofdvragen van dit onderzoek zullen gaan welke rol nationalisme en studentencultuur bij de aanmeldingen van de Utrechtse studenten hebben gespeeld. Het eerste hoofdstuk zal het nationalisme in verschillende facetten onderzoeken. Eerst wordt er naar het nationalisme onder de studenten gekeken, gevolgd door orangistische gevoelens. Op het einde zal er een korte opsomming zijn. Deze vraag zal dus als het ware onderzoeken in hoeverre de bestaande ideeën standhouden.⁷ Het tweede hoofdstuk zal ingaan op de rol van studentencultuur in de aanmeldingen van de studenten, waar in de mening van de auteur, de werkelijke reden voor de aanmeldingen ligt.⁸⁹ In hoofdstuk twee zullen eerst de randvoorwaarden bekeken worden die groepsdruk mogelijk maken. Daarna worden de handelingen ten gunste van de groep onderzocht. Hierop volgen handeling voor eigen gewin. Op het einde is er opnieuw een opsomming.

Op het einde zullen beide hoofdstukken tegen elkaar afgewogen worden en een conclusie worden getrokken, waarbij geïmpliceerd wordt dat de Nederlandse geschiedschrijving te veel belang aan het nationalisme van het begin van de negentiende eeuw hecht. Als laatste is er een kort overzicht van de belangrijkste conclusies. Daarna zal de scriptie in een breder kader geplaatst worden, gezien de implicaties die er mogelijk zijn voor de geschiedschrijving van Nederland in de negentiende eeuw. Als afsluiter zullen suggesties voor vervolg onderzoek gedaan worden.

Methode en Bronnen

Als bronnenmateriaal voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen worden documenten van verschillende studenten gebruikt. De studenten die schrijven aan het begin van de oorlog weten niet wat hen te wachten staat en wat hen zal overkomen, zij zullen niet weten wat de consequenties van hun handelen zijn. De studenten die na de oorlog schreven wisten wat het resultaat van hun handelen zou zijn, waardoor ze hun handelingen anders weer kunnen geven.

Er dienen kanttekeningen gezet te worden bij ieder type documenten. Dagboeken geven op een andere manier informatie prijs dan familiecorrespondentie. Brieven zijn

---

⁷ Santegoets, 'Togae cedant armis', 22.

⁸ W. C. A. Baron van Vredenburg, *Schets van eene geschiedenis van het Utrechtsche studentenleven*. (Utrecht, 1914) & J. Bierens de Haan, et al, *Het Utrechtsch studentenleven 1636 – 1936 & De Utrechtsche Universiteit 1636 -1936* (Utrecht, 1936).

⁹ B. Bailey, 'The Army in the Marketplace: Recruiting an All-Volunteer Force', *Journal of American history* (april 2007) 47-74.

expliciet bedoeld om door naaste te worden gelezen of voorgelezen.¹⁰ Doordat bepaalde brieven verloren kunnen zijn gegaan, kan er een vertekend beeld van de correspondentie ontstaan. Bij het beschrijven van eigen herinneringen kan het gevaar optreden dat het eigen handelen uitvergroot wordt en dat van anderen gebagatelliseerd wordt. Als laatste is het zo dat soms dingen verkeerd herinnerd worden of vergeten zijn, maar dat de herinneringen door de eigen fantasie worden aangevuld.

De grafrede van Hendrik Kielgast is een hele andere bron. Hoewel dit weinig feitelijkheden zal vertellen over de Tiendaagse Veldtocht, geeft het wel een legitimering achteraf aan de bezigheden van die dagen. Een student, A. de Jongh, zelf ook Vrijwillige Jager, schreef de grafrede en uitte deze voor de medestudenten die aanwezig waren. Het is natuurlijk niet gepast om negatief over de overledene te spreken.

Bij alle vier de types documenten dient rekening te worden gehouden met de mogelijke vooroordelen van de bronnen. De auteurs kunnen aannames maken die destijds vanzelfsprekend waren, maar die tegenwoordig niet meer opgaan. Andersom is het mogelijk dat er tegenwoordig bepaalde connecties tussen woorden en handelingen worden gemaakt die in het verleden niet opgingen. De bronnen zullen ook naast elkaar worden gelegd om als aanvulling op elkaar te dienen.

Bij het onderzoeken van de brieven zal het boek van Ruberg gebruikt worden. Zij gaat in op de symboliek van bepaalde relaties in brieven. Sommige auteurs maakten gebruik van een zekere afstandelijkheid tegenover de familieleden omdat dit gewenster was dan te veel intimiteit.¹¹ Dit wil niet zeggen dat de familieleden geen hechte band konden hebben, maar enkel dat zij gebonden waren aan bepaalde conventies van de tijd.

Conceptueel kader

Het is van belang voor deze scriptie om aan te dragen hoe nationalisme opgevat wordt, aangezien het een zeer breed begrip is. Als leidraad wordt de opvatting van Hobsbawm aangehouden dat de verbeelde natie een sociaal construct is en dat dit ontstaat als het politieke systeem en nationale eenheid samen vallen.¹² Dit fenomeen kwam in de negentiende eeuw op en wist vele aanhangers te vergaren, vooral binnen steden. Binnen Nederland ontstond ook het idee van een eigen Nederlandse staat, met een eigen vorst, waarbij er een vermeende band

---

¹⁰ Ruberg, W., *Conventional correspondence: epistolary culture of the Dutch elite, 1770 – 1850* (Leiden, 2011), 7.

¹¹ Ruberg, *Conventional correspondence*, 79.

¹² E. J. Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780: Programme, myth, reality*, (2e eds) (Cambridge 1992), 9.

was tussen inwoners van een bepaald gebied. Om dit idee uit te dragen wordt er gebruik gemaakt van verschillende symbolen of andere cultuurmiddelen, die meestal vervaardigd worden door de elite. Deze aanhangers konden gemobiliseerd worden om te gaan strijden voor het 'eigen' volk en 'eigen' vaderland. Nationalisme hier zou dus betekenen dat enerzijds de nationalisten geloven dat de verbeelde natie en het politieke systeem overeen moeten komen. Anderzijds geloven nationalisten dat de banden tussen inwoners van een natie gaan boven andere banden.¹³

Orangisme hangt hiermee samen, doordat hierbij uit wordt gegaan van de belichaming van de Nederlandse staat met het huis van Oranje-Nassau. Hiermee wijkt het af van monarchisme, doordat er hier een specifieke dynastie is waar het om draait. De dynastie is voortgekomen uit Willem van Oranje, die beschouwd wordt als de geromantiseerde voorvader van Nederland.

Nationalisme wordt dus voor het verloop van dit essay opgevat als in hoeverre de studenten geloven in het idee van de natiestaat met de daarbij behorende sociale constructies. Dit idee zal onderzocht worden bij de aanmeldingen voor het leger.

Deze aanmeldingen met een nationalistische insteek worden afgezet tegenover een ander fenomeen, studentencultuur. Zij vormden hun eigen sociale klasse en deden minachtend tegenover iedereen die hier geen onderdeel van had uitgemaakt. Zij hadden hun eigen gewoontes en gedeeltelijk hun eigen taal. Hierdoor hadden zij een hechte sociale cohesie. Deze scriptie zal getuigen dat studentencultuur op verschillende wijze heeft bijgedragen aan de vele aanmeldingen van de studenten.

---

¹³ Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780*, 9.

Hoofdstuk 1: Nationalisme

Idealen zijn door de hele geschiedenis gebruikt om mensen tot handelen te mobiliseren. Deze idealen konden cultuurgebonden, sociaal-gebonden of nationaal-gebonden zijn. Bij de Utrechtse studenten zal onderzocht worden in hoeverre zij aanhangers van het Nederlandse nationalisme waren, en de rol die dit speelde in de oorlog die zij voerden. Dit hoofdstuk zal allereerst opmerkingen bij de bestaande literatuur plaatsen. Ten tweede komt een gedeelte over nationalisme aan bod, waarbij er gekeken wordt naar de vereniging van de Nederlandse staat en de Nederlandse natie. Ten derde volgt een paragraaf over het orangisme, waarbij de dynastie van Oranje-Nassau wordt gezien als de belangrijkste Nederlandse politieke macht. In de conclusie wordt alles nog een keer herhaald om te laten zien dat het nationalisme geen drijvende factor voor de studenten was geweest. Dit hoofdstuk zal laten zien dat nationalisme wel degelijk een drijfveer was voor verschillende studenten, maar dat het belang ervan overdreven wordt.

Bestaande literatuur

Allereerst dient op gemerkt dat de hoeveelheid literatuur over de Tiendaagse Veldtocht meevalt. Vaak is het een periode die in grotere werken behandeld wordt, maar niet op zichzelf staat. De bekendste auteurs die zich ermee bezig gehouden hebben zijn Nater en Kossmann. Toch zitten er enkele fouten in de geschiedschrijving over de Tiendaagse Veldtocht. Dit begint al meteen als de studenten op 2 augustus de grenzen overtrekken. ‘Bij het passeren van de grens van “Oud-Nederland”, zoals Costerus het noemt, hadden ze luid gejuicht en het *Wilhelmus* gezongen.’¹⁴ Het zingen van het volkslied zou als een uiting van het nationalisme kunnen worden gezien en door Costerus aan te halen wordt er een bepaalde mate van legitimiteit aan toegevoegd. Toch is dit incorrect, want Costerus beschrijft het anders in zijn brieven, ‘een luid gejuich ging op toen wij over de grenzen trokken,’ terwijl Molkenboer schrijft in zijn herinneringen: ‘te 11 ure waren wij aan de grenzen gekomen, & onder het blazen van *Wilhelmus* [...] trok de Compagnie dezelve over.’¹⁵ Pareau heeft het in zijn brief aan een vriend ook over, ‘Tegen 1 uur bliezen de hoornblazers de ensemblée met ons Volkslied en *Io Vivat*, hetgeen ons aangenaam in het holst van de nacht in de oren klonk.’¹⁶

Het zingen wordt niet genoemd, maar toch beschreven. Costerus heeft het enkel over

---

¹⁴ Hegener, *Placet Hic Requiescere Muis*, 30.

¹⁵ Costerus, *Brieven en dagboeken van den Utrechtsen vrijwillige jager Costerus*, 196; Molkenboer, 2 tot 21 augustus, 2.

¹⁶ Pareau, brieven aan een vriend, 2.

gejuich, terwijl Molkenboer en Pareau vermelden dat het gespeeld werd door muzikanten, maar niet dat er gezongen werd. Dit is dus een fout in de geschiedschrijving, want er worden nu handelingen toegeschreven die niet plaats hebben gevonden. Belangrijk is dat het nu lijkt alsof de studenten nationalistischer zijn dan zij waren.

Een ander belangrijk feit dat opgemerkt dient te worden is dat Costerus regelmatig wordt aangehaald als het gaat over de Utrechtse studenten.¹⁷ ‘Costerus toont zich steeds een gewetensvol schrijver (...).’¹⁸ Hij wordt omschreven als een betrouwbare auteur, alleen het is duidelijk dat hij niet alles vermeldt. Op 24-25 december noteert Costerus in zijn dagboek: ‘Toen wij voor de tweede maal er op uit waren, zonken wij soms tot den buik in den sneeuw.’ Alleen Van Setten herinnert zich dit anders, ‘’s morgens bij het de veldontdekking viel Costerus tot de knieën in het water dewijl een kuil die dicht gevoren was vol sneeuw gewaaid was.’ Het kan zijn dat Costerus dit verzwegen heeft of omdat hij zichzelf graag wat beter voor wil laten komen. Desondanks kloppen de opmerkingen die over hem gemaakt worden niet. Door de nadruk te veel op Costerus te leggen ontstaat er een vertekend beeld, want hij was slechts één van de 253 studenten.

Daarnaast moet er een kleine nuancering gemaakt worden bij de literatuur van Koch. Hij spreekt over ‘duizenden vrijwilligers, onder wie veel studenten uit Leiden, Utrecht en Groningen’, want hier worden aantallen overdreven. In het leger zaten 37.000 soldaten, waarvan de studenten ongeveer 682 man waren, verdeeld over de drie studentencompagnieën en enkele legereenheden. Hoewel er discussie is over de aantallen vrijwilligers, zou het wel gepast zijn om enkele nuancering aan te brengen en de bijdrage van de studenten niet te overschatten.¹⁹

Nationalisme

De vraag is in hoeverre de studenten het nationalisme uitdroegen en zij geloofden in dit idee. Als de literatuur geloofd zou moeten worden, dan lijkt het erop dat de studenten zeer nationalistisch waren. Toch is het niet zo dat alle studenten overtuigd nationalist waren.

---

¹⁷ Van de 57 eindnoten in het artikel van Frank Santegoets, ‘Togae cedant armis’ gaan er 11 over Costerus. Het artikel is opgenomen in de bundel: van den Broeke & van Hees, *Studenten en het nationaal gevoel in Nederland*.

¹⁸ Hegener, *Placet Hic Requiescere Musis*, 34.

¹⁹ Nater spreekt over 27.600 soldaten en een reservedivisie zonder getallen. Nater, *De Tiendaagse Veldtocht*, 82. Kossmann spreekt over ongeveer 30.000 soldaten. Kossmann, *De Groninger vrijwillige flankteurs en de Belgische opstand 1830 – 1831*, 51.

Ten eerste is een van de nationalistische studenten Burlage. Dit is ook logisch, want hij was de eerste Utrechtse student die zich aanmeldde om in dienst te gaan. Hij was al als vrijwilliger in België toen de rest nog zat te overwegen wat de beste manier van handelen was. Vaak doet hij glorieuze, passievolle uitspraken: ‘Terwijl zij zich overal als een vereniging van fatsoenlijke jongelieden, die ongevraagd hun arm aan het vaderland wijden, en overal als zodanig op een waardige en aanmoedigende wijze zullen worden geëerbiedigd, ontvangen en toegejuicht.’²⁰ Evenals in een andere brief: ‘Mocht ik vallen dan ben ik overtuigd het offer geweest te zijn voor een goede zaak voor de achtenswaardige vorst, terwijl ik mij durf te vlijen, dat een enkele traan van vriendschap door sommige, mijn as besproeien zal.’²¹

Het nationalisme komt duidelijk naar voren en Burlage is een overtuigde nationalist. Hij ziet het als een nobel streven om te gaan strijden voor de Nederlandse eenheid, maar er dient onthouden te worden dat hij de eerste Utrechtse student was die zich aanmeldde. Hij diende ook niet in de studenteneenheid, maar naast reguliere soldaten. Indien hij niet zo gepassioneerd was over Nederland, dan zou hij nooit in dienst zijn getreden. Burlage vraagt zelfs om het inhouden van loon voor de staat.²²

Ten tweede komt in de grafrede van Hendrik Kielgast nationalistische ideeën naar voren, maar er wordt door de auteurs zelf al meteen andere zaken bij betrokken. Kielgast was een veteraan en als sergeant aan de Utrechtse compagnie toegevoegd. In 1815 had hij gevochten bij Quatre-Bas en Waterloo, was gewond geraakt en werd onderscheiden met Militaire Willems-orde 4^e klasse. In 1829 trad hij opnieuw in dienst en kwam bij de eenheid van de Utrechtse studenten. Na zijn overlijden gaf A. de Jongh, in 1830-1831 zelf een studentsoldaat, een toespraak die verschillende nationalistische vermeldingen bevat. ‘En nu was [Kielgast] bij jongelingen, die om wapenen voor vaderland en koning hadden gevraagd: die onder de zegen van vader en van moeder, en onder opzien tot den Allerhoogste, met hart en moed ten oorlog waren uitgegaan.’²³ Elders komen de patriottische sentimenten ook naar voren in de grafrede:

‘Maar wanneer al ons werk zou worden vernietigd door overmoed en geweld, dan zijn

---

²⁰ Burlage, brief 11, 18 oktober 1830.

²¹ Burlage, brief 13, 19 oktober 1830.

²² Burlage, brief 24, 6 november 1830. Grappig genoeg vroeg hij op 20 oktober nog aan zijn ouders of ze hem geld konden toesturen.

²³ Grafrede van Hendrik Kielgast door A. de Jongh, Utrechts gemeentearchief, archiefnummer 712-2.22.

het uwe wapenen die onze vrouwen en weerloze kinderen moeten beschermen, dan zijt gij het, die de onafhankelijkheid van ons gemeenschappelijk vaderland, die onze wetten en onze koning, die al wat u en ons het dierbaarst is, moet verdedigen met onbezweken moet en volharding tot het uiterst en met uw bloed.’²⁴

Duidelijk is dat de studenten ten strijde willen trekken voor de natiestaat met de koning aan het hoofd, maar dit gebeurt in overeenstemming met anderen.²⁵ Desondanks zouden de studentsoldaten niet alleen gaan strijden voor idealen, maar ook voor reële gevaren die hun families bedreigen. Ten oorlog gaan is dus niet iets wat op zichzelf staat, maar wat altijd in overeenstemming met anderen gebeurt. Deels lijkt deze bewering te kloppen met het nationalisme, want de nationale en politieke eenheid vallen samen. Echter door de familieband boven de nationale band te stellen, wordt er tegen het nationalisme ingegaan.²⁶

Als laatste blijkt dat niet iedereen even enthousiast was als de studenten over het nationalisme. De idealen worden niet door iedereen gedeeld. Costerus beschrijft dit ook in een brief aan zijn familie, waarin hij stelt dat niet heel Edam even enthousiast was om bij te dragen aan het vaderland.

‘[24 december] En nu, terwijl het oude vaderland geheel door het vuur des oorlog schijnt verteerd te zullen worden, nu dat vaderland zijn smeekende stem laat horen om hulp, nu zullen zij, die nog ver verwijderd zijn van het toneel des oorlog, misschien daarom alleen zich niet bewogen gevoelen, om wel te doen. [...] Wel wilde men drie maanden geleden een vrij aanzienlijke som geven voor een dag vermakelijkheid, zo het heette ter ere van de koning en om hem achting en genegenheid te bewijzen, en nu, daar hij dringend onderstand nodig heeft, nu het erop aankomt, om voor de nakomelingschap te zorgen, nu zal men de schouders ophalen en zeggen: Ja maar, de belastingen zijn zo drukkend.’²⁷

Het is dus duidelijk dat niet iedereen even gepassioneerd was over het nationalisme. De Edammers vinden de belasting een groter probleem dan een conflict met de Belgen over nationale opvattingen. Hiermee wordt aangetoond dat het nationalisme waarvan Nederland bezeten scheen te zijn niet gelijk verdeeld is.

---

²⁴ Grafrede van Hendrik Kielgast door A. de Jongh.

²⁵ Destijds zullen de meeste studenten rond de 50 jaar zijn geweest en zullen hun zonen geschikter zijn om in het leger te gaan. Grafrede van Hendrik Kielgast door A. de Jongh.

²⁶ Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780*, 9.

²⁷ Costerus, *Brieven en dagboeken van den Utrechtsen vrijwillige jager Costerus*, 87.

De literatuur sluit hierbij aan door te zeggen dat het te verwachten was dat niet iedereen het nationalisme na zou streven, want katholieke provincies zouden zich bedreigd voelen door protestante gebieden.²⁸ Toch is het protestantse Holland niet zo eensgezind als dat de literatuur het laat blijken. Het blijkt dus dat de geschiedschrijving opnieuw hier nationalisme toedicht aan mensen die dit waarschijnlijk niet waren geweest.

Orangisme

Willem van Oranje is de legendarische voorvader van de Nederlandse staat. Binnen de Nederlandse geschiedenis wordt hij beschouwd als een voorvechter van de Nederlandse belangen. Met de tijd ontstond er een dynastie, waarbij mensen ervanuit gingen dat de nazaten van Willem van Oranje hoorden bij Nederland. Het orangisme hier gaat er dus van uit dat de Nederlandse staat belichaamd wordt door nazaten van Willem van Oranje. Dit gevoel komt bij verschillende studenten naar voren, maar niet iedereen is even enthousiast. Burlage is het sterkste overtuigd van de glorie van de koninklijke familie, ‘Leve de koning!’²⁹ Zoals eerder vermeld was hij de eerste Utrechtse student die in dienst trad en het wordt zelfs in de almanak vermeldt.³⁰ Hij betreurt het dat hij niet aan de koning is voorgesteld, want een officier had dit aan hem beloofd.³¹ Naast dat dit een indrukwekkende ervaring kan zijn, stelt het hem ook in staat om zijn persoonlijke prestige uit te breiden in contacten met anderen. De koning was destijds de belangrijkste persoon binnen de Nederlandse staat en een ontmoeting met hem kan een bevestiging voor Burlage en zijn ideeën over orangisme zijn.

Toch zitten er verschillen in het orangisme van de studenten. Jonker uit koningsliefde op het moment dat de Utrechtse studenten gevraagd worden om de erewacht te houden bij de tent van de koning. Hij onderstreept dit zelfs in zijn brieven. De jager Van Setten beschrijft het anders in de persoonlijke herinneringen, volgens hem was het de tent van prins Frederik.³² Costerus vermeldt het niet in zijn dagboek of brieven en dit biedt een mogelijke verklaring. Costerus is positief over de koning, op de mars naar het troepenschouw toe haalt hij energie uit de gedachte de koning te zien, maar minder enthousiast over prins Willem.³³ Door de afwezigheid van de vermelding van de erewacht in zijn dagboek lijkt het erop alsof het voor

---

²⁸ Koch, *Koning Willem I*, 466.

²⁹ Burlage, brief 15, datering onbekend, vermoedelijk eind oktober 1830.

³⁰ Almanak Utrechtsch Studenten Corps 1831

³¹ Burlage, brief aan zijn ouders, 18 oktober 1830.

³² Van Setten, K. F., memoires van de Tiendaagse veldtocht, 20.

³³ Costerus, *Brieven en dagboeken van den Utrechtsen vrijwillige jager Costerus*, 191.

hem niet belangrijk was, wat zou suggereren dat het inderdaad om prins Frederik ging en niet koning Willem I. Dit geeft weer dat bij de studenten het orangisme niet sterk aanwezig was.

Als laatste plaats Molkenboer het orangisme in perspectief: '[3 augustus] Zo dikwijls wij de prinsen op onze tocht ontmoeten, gaf prins Willem altijd een teken, dat wij geen gejuich zouden aanheffen.'³⁴ Deze ene regel geeft aan dat er waarschijnlijk meer momenten waren waarop de studenten in aanraking met de koninklijke familie kwamen, maar dat ze daar geen acht op sloegen. De studenten zijn niet meer onder de indruk als ze gegroet worden en dit zou kunnen betekenen dat ze voorheen een ontmoeting met de koninklijke familie als iets uitzonderlijks zagen, maar het later aanvaardden als onderdeel van hun periode in het leger. Waarschijnlijk is dit ook het geval in de documenten van de andere studenten. De eerste ontmoetingen als uitzonderlijk gezien, omdat het voor de studenten een bijzondere situatie was, terwijl het later achterwege werd gelaten. Hierdoor zou het kunnen zijn dat eerdere ontmoetingen door geschiedschrijvers over werden genomen, maar dat het perspectief van Molkenboer niet werd betrokken, waardoor er een vertekend beeld optreedt. Hierdoor kan het lijken alsof de studenten nationalistischer zijn dan dat ze in werkelijkheid waren.

Daarnaast dient vermeld te worden dat het contrast onverwacht is. Molkenboer was studentsoldaat en Burlage onderhield contacten met mevrouw Molkenboer, dus het is waarschijnlijk dat de twee vrienden van elkaar zijn geweest. Molkenboer was als korporaal waarschijnlijk iemand die de achting van zijn medestudenten genoot, maar hij toont zich niet zeer begaan met het koningshuis of met de Nederlandse overheid. Dit zou dus betekenen dat liefde voor het koningshuis of nationalistische motieven voor hem geen reden waren om in dienst te gaan.

Conclusie

Het nationalisme en orangisme was voor de studenten waarschijnlijk niet het hoofdmotief om in dienst te gaan. Er zijn studenten geweest die vol vaderlandsliefde en uit naam van de koning bereid waren te gaan vechten. Burlage is het beste voorbeeld hiervan, maar hij is een uitzonderlijk geval. Er zitten fouten in de nationalistische beschrijvingen. De auteurs die schrijven over nationalistische overtuigingen lijken hier te overdrijven. De opmerkingen van Koch over Noord-Nederland lijken niet op te gaan, evenals de bevindingen van Kossmann over de beweegredenen van de studenten.³⁵ Daarnaast moet er ook wantrouwend tegenover

---

³⁴ Molkenboer, J. H., 2 tot 21 augustus, 6.

³⁵ Koch, *Koning Willem I*, 466, Kossmann, *De lage landen 1780 – 1914*, 115.

Costerus worden gebleven, die voorheen veel werd gebruikt door verschillende auteurs.³⁶ Het nationalisme werd niet door iedere student even sterk gedeeld en stond vaak in verband met andere zaken, zoals familie.

Bij het orangisme is het opnieuw Burlage die dit vertegenwoordigd, maar dat is te verwachten vanwege zijn positie. Voor de rest lijkt het erop dat de studenten de ontmoetingen uitzonderlijk vonden en ze daarom vermeldden, maar zoals Molkenboer opmerkte, trad gewenning op en werden de ontmoetingen niet meer als bijzonder ervaren. Niet iedere student was even begaan met het koningshuis.

De bovenstaande bevindingen lijken te concluderen dat het nationalisme en orangisme geen grote rol speelde in het leven van de studenten en hun motiveringen om zich aan te melden in het leger. Het lijkt erop dat de vermeldingen van de verschillende auteurs niet opgaan. Het verwachte nationalisme lijkt niet terug te komen bij de studenten. Dit zou in bredere zin kunnen impliceren dat, volgens deze casus, de geschiedschrijving van het nationalisme in Nederland tijdens de negentiende eeuw niet overeenkomt met de ervaringen van de mensen destijds. Wat de studenten wel dreef zal onderzocht worden in hoofdstuk twee.

---

³⁶ Hegener, *Placet Hic Requiescere Musis*; Santegoets, 'Togae cedant armis'.

Hoofdstuk 2: Studentencultuur

Dit hoofdstuk zal draaien om de studentencultuur en hoe die heeft bijgedragen tot het aanzetten van de studenten om zich aan te melden voor het leger van Koning Willem I. Allereerst zal uitgelegd worden wat de studentencultuur inhoudt, daarna zal gekeken worden naar enkele belangrijke omstandigheden die de aanmeldingen vergemakkelijkten, ten derde zal er gekeken worden naar de relaties die de studenten onderhielden met elkaar en de universiteit. Ten vierde zal aandacht besteed worden aan de studentencultuur binnen de Nederlandse maatschappij. Vooral de combinatie tussen bestaande voorwaardes en bepaalde aspecten van de studentencultuur droegen eraan bij dat zoveel Utrechtse studenten zich aangemeld hadden. Als laatste volgt een korte conclusie.

In de negentiende eeuw waren studeren en het corpsleven intensief met elkaar verbonden.³⁷ De studenten hadden een druk leven, want er was veel op een dag te doen. Naast het bezoeken van colleges, waren de meeste studenten tussen twee en drie op de sociëteit te vinden om te eten en op te zoeken.³⁸ Destijds waren de studenten veel in Klank, de officiële sociëteit, te vinden.³⁹ Daarna werd er rond zeven uur 's avonds gestudeerd.⁴⁰ Toch was het gemiddelde onderwijs niveau hoog. De meeste studenten hadden kennis van het Nederlands, Frans, Duits, Engels, Latijn en Grieks, zelfs soms Hebreeuws, zoals terugkomt in verzen en liedjes in de almanak.⁴¹ Dan zijn nog niet eens de theecolleges besproken, waarbij de studenten bij de professor thuis op bezoek gingen om met hem in gesprek te gaan. Dit was zeer belangrijk, want het kon de studenten veel opleveren. Door het ontbreken van wat het exact oplevert, wordt de suggestie gewekt dat het gaat om meer dan alleen kennis.

De studenten waren vooral op hun eigen klasse gericht en daardoor deden ze denigrerend over mensen die nooit gestudeerd hadden.⁴² Doordat het contact met mensen buiten de eigen sociale klasse stroef verliep werd er des te meer waarde gehecht aan de eigen klasse. Veel waarde werd er gehecht aan onderlinge vriendschappen, dat er zelfs adviezen

---

³⁷ J. van der Mohr en J. Jekel, *Het beste jaar! Het rijke Utrechtse studentenleven* (Hendrik Ido Ambacht, 2010) 51. Voor de rest van het hoofdstuk in deze scriptie wordt aangenomen dat slechts een verwaarloosbaar klein gedeelte niet actief was bij het studentencorps.

³⁸ Baron van Vredenburg, *Schets van eene geschiedenis van het Utrechtsche studentenleven*, bijlage XXIV 'Leeslesjes voor groenen', 264.

³⁹ van der Mohr en Jekel, *Het beste jaar*, 30. Klank bevond zich destijds op de hoek van het huidige domein. De werkelijke naam van het koffiehuis was 'het keizerlijke wapen', alleen stond bekend als Klank. Dit was afgeleid van de naam van de eigenaar, George Klank.

⁴⁰ Bierens de Haan, et al, *Het Utrechtsch studentenleven 1636 – 1936*, 106.

⁴¹ Ibidem, 107.

⁴² Ibidem, 107.

werden gegeven om deze te bereiken. Zo werd aangeraden om de eerste drie maanden arm over te komen, zodat mensen niet bevriend zouden raken voor financieel gewin.⁴³ Andere adviezen gaan over het maken van contact, ‘draag altijd veel tabak en cigaren bij u’, maar ook over professoren en meisjes, ‘spot nooit met de kleding der meisjes.’⁴⁴ De vriendschap werd geromantiseerd en was een doel om na te streven.

De adviezen waren bedoeld om de nieuwe studenten te helpen om zich te vestigen in Utrecht. Zo konden zij beter en sneller opgenomen worden in de groep. De persoonlijke ontwikkeling was belangrijk. Er wordt concreet gesteld dat het belangrijkste wat de studenten tijdens hun studententijd kunnen meekrijgen mensenkennis en een persoonlijke ontwikkeling is. Dat de persoonlijke vriendschap soms ook consequenties had, blijkt uit het advies dat gegeven werd om zelden geld uit te lenen, tenzij het aan een vertrouwde vriend. Wanneer men dit deed, dienden zij bereid te zijn een groot bedrag beschikbaar te stellen. Vrienden stonden elkaar immers bij in tijden van nood, zelfs oorlog.

Kortom het was van studenten van belang om veel persoonlijke contacten op te bouwen en op goede voet met medestudenten te staan. Daarnaast dienden zij in de omgang aangenaam en beleefd te zijn om de goede contacten te helpen. De professoren dienden niet alleen als leermeester, maar moesten ook regelmatig bezocht worden om zo op goede voet te blijven staan. Het hoogste doel was echter de oprechte vriendschap die tussen twee studenten kon ontstaan.

Bestaande voorwaardes

Enkele factoren speelden mee bij de aanmeldingen van de studenten. Deze maakte het namelijk makkelijker om de jongelingen over te halen om zich aan te melden voor het leger. Ze hadden een positiever beeld van de oorlog, ze waren niet bekend met hun eigen sterfelijkheid en ze kregen hun eigen studentencompagnie.

Dat de studenten een geromantiseerd beeld van de oorlog hadden, blijkt op een aantal momenten. Ze wisten niet wat hen te wachten stond. Burlage, die zich eerder bij het leger had aangemeld, had al verschillende ontberingen in het leger meegemaakt. Hij schreef ook op 2 november 1830, vlak voordat de Utrechtse studenten uittrokken, ‘het enthousiasmus van vele zal wel enige graden onder nul komen als ze enige tijd hier zijn.’⁴⁵ De thuisblijvers ervaarden

---

⁴³ Baron van Vredenburg, *Schets van eene geschiedenis van het Utrechtsche studentenleven*, bijlage XXIV ‘Leeslesjes voor groenen’, 262.

⁴⁴ Ibidem, 264, 266.

⁴⁵ Burlage, 2 november 1830.

de oorlog anders dan de soldaten aan het front. Hierdoor zijn de studenten makkelijker te beïnvloeden geweest. Ze hebben geen idee hoe de realiteit van de oorlog eruit ziet.

Dit gebrek aan realiteit komt terug bij Molkenboer zijn herinneringen.⁴⁶ Er vindt een artillerieduel plaats tussen de Nederlanders en de Belgen. De studenten krijgen de opdracht om op de grond te gaan liggen om zo minder risico te lopen. Hierop antwoorden de studenten dat zij liever blijven staan, omdat ze het anders niet goed kunnen zien. Ze hebben een gebrek aan realiteitsbesef. Voor hen lijkt de oorlog eerder een uitstapje dan een serieuze aangelegenheid.

Een laatste aspect dat het rekruteren van de studenten faciliteerde is dat zij een eigen eenheid kregen. Alleen studenten van de Utrechtse Hogeschool konden zich hiervoor aanmelden. Dit is mogelijk gedaan om twijfelaars over te halen. In sommige gevallen is het voor legers aantrekkelijker om groepen te rekruteren dan individuen.⁴⁷ Op deze manier blijven bestaande vriendengroepen bij elkaar en kunnen de personen elkaar steun en onderstand bieden. Twijfelaars kunnen door hun vrienden overtuigd worden en achterblijvers lopen het risico vervreemd te worden van hun sociale omgeving. Mogelijk kunnen zij zich dan alsnog aanmelden, ondanks dat zij dit niet willen, omdat zij op die manier bij de groep blijven horen. Het zou dus kunnen dat verschillende studenten op deze manier over zijn gehaald om alsnog deel te nemen aan het leger van koning Willem I. Bij de studenten zal dit zeker van toepassing zijn geweest, met hun vriendschap-idealisme. Door mee te gaan deden ze niet onder in de ogen van hun tijdsgenoten die uittrokken. De contacten met achterblijvers bleven gespannen.⁴⁸

Hoewel alle drie de omstandigheden niet direct aangeven dat er groepsdruk heeft plaatsgevonden, zijn het wel drie omstandigheden die het faciliteren. De studenten hebben geen duidelijk beeld van hoe de oorlog eruit zal gaan zien en zijn vatbaarder voor andere ideeën. Zeker door de studenten een eigen eenheid te laten worden kunnen twijfelaars overgehaald worden om zich alsnog aan te melden. Zij konden door hun vrienden onder druk worden gezet en op deze manier toch bij de groep blijven.

Relaties met de universiteit en medestudenten

Binnen de studentencultuur vormde de universiteit het centrum van hun wereld. Dit was waar zij elkaar zagen, de colleges volgden en de reden waarom zij allemaal in Utrecht waren samen gekomen. De universiteit bestond al sinds 1636 en in 1830 waren er 476 studenten

---

⁴⁶ Molkenboer, 2 tot 21 augustus, 5.

⁴⁷ Bailey, 'The Army in the Marketplace: Recruiting an All-Volunteer Force', 67, 69.

⁴⁸ Santegoets, 'Togae cedant armis', 22.

ingeschreven. De universiteit vormde bij een aantal studenten het middelpunt van hun leven. Dit is terug te zien bij Van Setten die in zijn herinneringen meer aandacht besteed aan professoren dan aan het koningshuis. Een bezoek van de hoogleraren wordt uitgebreider beschreven dan een bezoek van leden van de koninklijke familie. De hoogleraren brachten ook post en geschenken mee, waardoor ze mogelijk anders bekeken werden. Niet alleen de studenten oefenden druk op elkaar uit, maar de verwachtingen van de professoren speelden ook een rol. Zeker doordat het belangrijk was om een goede band met de professoren te onderhouden. De uitzonderlijkheid van de situatie komt naar voren doordat meerdere studenten het vermelden. Costerus schreef het zelfs in twee verschillende brieven, omdat hij bang was dat eentje niet aan zou komen.⁴⁹ Enkel Jonker doet dit niet, maar hij schreef in deze dagen niet aan zijn familie. Een professor reisde af vanuit Tilburg, om afscheid te nemen van zijn zoon en de rest van de studenten, waarbij de rest van zijn familie werd meegenomen. Opnieuw toont dit aan dat er dus hoge verwachtingen waren van de studenten. Ondanks dat de man afreist om hen succes te wensen in de onderneming, toont het feit dat de man de moeite neemt om dit te doen dat er wel verschillende verwachtingen zijn van de professoren tegenover de soldaten.

Dat de professoren de oorlog steunden blijkt uit het feit dat de opening van het nieuwe studiejaar werd ingeleid door een toespraak van een professor Goudoever waarin hij de studenten opriep om hun steun aan de vorst te betuigen. Door dit meteen bij het openingscollege te doen zette hij de toon voor de rest van het jaar, want hij wenste dat de studenten zich in zouden zetten voor het nationalisme.⁵⁰ Sommige studenten zouden zich hierdoor gedwongen kunnen voelen om mee te gaan, om op die manier een goede relatie met de professoren in stand te houden.

Daarmee samenhangend waren ook de persoonlijke vriendschapsbanden voor de studenten belangrijk. Van Setten houdt regelmatig bij met wie hij ingekwartierd was en waar ze geslapen hebben. Als hij zijn medestudenten niet belangrijk zou hebben gevonden, dan zou hij het niet genoteerd hebben. Het meest opvallende is dat er bepaalde namen zijn die regelmatig voorkomen, zoals Blankenbijn. Mogelijk zou het kunnen dat de twee vrienden waren en veel met elkaar optrokken. Het zou kunnen zijn dat hij dit later opschreef om zelf niet te vergeten wie waarbij waren en zo eventueel op een later moment de banden opnieuw aan te halen. Voor Van Setten was het belangrijker om te weten wie waarbij betrokken waren

---

⁴⁹ Costerus, *Brieven en dagboeken van den Utrechtsen vrijwillige jager Costerus*, 196-198; Molkenboer, 2 tot 21 augustus., 2 – 3, Pareau, brieven aan een vriend, 3.

⁵⁰ Santegoets, 'Togae cedant armis', 22.

dan wat de koning aan het ondernemen was. Dit wekt de indruk dat studentencultuur voor hem belangrijker was dan nationalisme.

Daarnaast bleven de studenten op de hoogte van de handelingen die anderen uitvoerden. Zo schrijft Burlage zelfs aan de ouders van Molkenboer, ‘zeg aan mevrouw Molkenboer dat mijn luitenant en beschermer Sas van Ysselt wel is.’ Aangezien Burlage de eerste Utrechtse student was die zich vrijwillig aanmeldde valt er dus niet te twijfelen aan zijn vaderlandsliefde. Des te opvallender is het dus dat Molkenboer, een van de studentkorporaals, zo weinig nationalistische overtuiging toont. Dat hij is aangesteld als korporaal geeft de zaak enige persoonlijke prestige, want de korporaals werden door de studenten zelf aangewezen, en Molkenboer wist een van die posities te verkrijgen. Daaruit valt te concluderen dat Molkenboer waarschijnlijk enige achting onder zijn medestudenten genoot of dat hij een van de drijvende krachten achter de rekrutering is geweest. Van hem zou dus verwacht worden dat hij het nationalisme aan zou hangen, maar hier valt weinig van terug te zien. Waar Burlage zich door het nationalisme laat leiden, lijkt het erop dat dit voor Molkenboer niet het geval is.

Een ander motief is dat veel brieven afsluiten met verzoeken om de brief aan verschillende universiteitsdocenten en medestudenten te laten lezen. ‘P.S. Waarde ouders, deze, na lezing naar Klank en ten Hage. Vaarwel beste ouders en zuster. (deze slaat op No. 11. J.D.)’ ‘Geef toch aan Verenet mijn letteren te lezen, en herinner hem eens aan onze zaterdagse hamavond en aan de hazelnoten met witte wijn, dan verstaat hij mij genoeg,’ Burlage wil dus hen laten weten wat hij aan het uitvoeren is en dat het goed met hem gaat.⁵¹ Destijds werd dit gedaan om de banden tussen de schrijver en de andere mensen te onderhouden.⁵² Op die manier werd het sociale netwerk aangehaald en onderhouden de studenten goede relaties met de professoren en medestudenten.

Relaties buiten de universiteit

De studentencultuur stond niet los van de Nederlandse maatschappij. De studenten zouden immers de toekomstige elite van Nederland gaan vormen. Daardoor was het belangrijk om een gunstige sociale positie in te nemen. Dit kon door de familie bewerkstelligd worden, maar de studenten hadden zelf ook invloed op dit proces. Voor sommige studenten was de Tiendaagse Veldtocht een manier om dit te bereiken. Zo konden zij overkomen als overtuigde aanhangers van het nationalisme.

---

⁵¹ Burlage, brief 12, datering onbekend, vermoedelijk 18 of 19 oktober 1830, & brief 21, 3 november 1830.

⁵² Ruberg, *Conventional correspondence*, 91.

Een voorbeeld hiervan is terug te vinden in de grafrede van Kielgast. Na de Tiendaagse veldtocht identificeerden de studenten zich als vertegenwoordigers van het Nederlandse leger.⁵³ Impliciet wordt duidelijk dat de studenten dit moment aangrijpen om deels de overleden sergeant, maar vooral indirect henzelf te verheerlijken. Er is een kans dat de studenten weinig wisten over de periode van Kielgast voordat hij bij hen in het leger ging, alleen dat lijkt onwaarschijnlijk, want de sergeant, met een litteken onder de hals als gevolg van een verwonding in Waterloo, was een van de weinigen met gevechtservaring binnen de eenheid.⁵⁴ Het zou dus onwaarschijnlijk zijn dat de studenten, die nooit krijgsgeweld mee hadden gemaakt hem niet gevraagd hadden om zijn verhalen of zijn ervaringen te delen. Waarschijnlijker is het dat de studenten simpelweg geen belang hechtte aan die gevechten en meer de gevechtshandelingen op henzelf betrokken omdat zij dit belangrijker vonden. Belangrijker lijkt het voor de studenten om aan anderen te laten weten dat zij in het leger gediend hebben en dat zij bereid waren om de wapens voor het vaderland op te nemen. Op deze manier konden zij zich positiever profileren tegenover de rest van de elite doordat zij bijgedragen hadden aan de verdediging van het vaderland. Eigen belang schijnt dus een grotere reden te zijn geweest dan enige nationalistische insteek.

Al met al lijkt het er dus op dat voor degene, die de toespraak gaf, niet deed vanuit nationalistische of orangistische overtuiging in dienst ging, maar dat hij het motiveerde vanuit een positie waar hij persoonlijk winst uit kon halen. Dat het voor de studenten een avontuur was komt ook naar voren door de vermelding dat zij zich voorstellen als vertegenwoordigers van het Nederlandse leger. Dit is apart, want zij hebben slechts een jaar gediend en daarbij hebben zij slechts tien dagen krijgsgeweld meegemaakt. In die tien dagen hebben zij niet eens actief gevochten.

Molkenboer schreef ook over de mensen met wie hij ingekwartierd was, maar deze worden omschreven als ‘makkers’ en verder niet bij naam vermeld. De eerste persoon die bij naam vermeld wordt is de professor die langs komt om de Utrechtse Vrijwillige Jagers te bezoeken. Officieren worden ook bij naam genoemd. Een verklaring hiervoor kan zijn dat er minder officieren waren en zij dus sneller en makkelijker te onthouden zijn, maar het kan ook dat er meer belang aan de officieren werd gehecht dan aan de andere manschappen. Mogelijk zou Molkenboer dit opgeschreven hebben om later de banden met de officieren opnieuw aan te halen of om kennis van de generaals te gebruiken om zijn persoonlijke prestige uit te

---

⁵³ Grafrede van Hendrik Kielgast door A. de Jongh.

⁵⁴ Het zakboekje ligt, net als de grafrede, bij de persoonlijke stukken van Hendrik Kielgast in het Utrechts gemeentearchief.

dragen. Doordat er geen melding wordt gemaakt van medestudenten zou het inderdaad de suggestie wekken dat hij handelde uit eigen belang.

Tot slot is het zo dat de studenten handelden in overeenstemming met de rest van de familie. De studenten meldden zich aan met toestemming van de ouders.⁵⁵ Hierdoor wordt de suggestie gewekt dat meerdere mensen invloed hadden op het proces van aanmelding. De studenten handelden niet alleen, maar altijd in de context van een sociale omgeving. Een voorbeeld hiervan is terug te zien bij de beide zoons van de burgermeester die uittrokken, Anthony van Asch van Wijck (1808-1876) en Lodewijk van Asch van Wijck (1812-1890). Lodewijk was pas sinds 1 september bij de universiteit aanwezig, maar trok toch al 4 november uit met de andere vrijwilligers.⁵⁶ Opvallend is dat de jonge student pas twee maanden op de universiteit zat toen hij uittrok met andere studentsoldaten. Van vriendschap zal er waarschijnlijk geen sprake zijn geweest, zoals de Gekortwiekte Faam het omschrijft, dus de verklaring zal waarschijnlijk in de familierelaties liggen. Door de vermelding van familie eerder, is het mogelijk dat de ouders van de broers hen aangemoedigd hebben om samen te gaan. Op deze manier konden ze steun vinden bij elkaar. Prestige was voor de elite destijds zeer belangrijk en beide broers konden niet onder doen voor elkaar. Om dit echter met zekerheid te zeggen zijn er meer documenten nodig, maar het is wel een opvallend detail dat beide broers mee gingen.

Conclusie

Zoals hierboven geconstateerd is lijkt het erop dat de elitecultuur en de studentencultuur belangrijker waren voor sommige studenten dan nationalisme of orangisme. De studenten konden elkaar onder druk zetten om deel te nemen doordat de studenten geen besef hadden van de oorlog. Hun ideeën kwamen niet overeen met die van soldaten aan het front en tijdens de oorlog riskeerden zij soms hun leven zonder dat zij zich hier bewust van waren. Hierdoor zijn ze beïnvloedbaarder dan andere mensen die wel gevechtservaring hadden. Daarnaast kregen de studenten hun eigen eenheid, waardoor de achterblijvers onder druk konden worden gezet om alsnog deel te nemen. Aanhangers van het nationalisme konden zo gebruik maken van de omstandigheden om hun vrienden over te halen.

---

⁵⁵ Grafrede van Hendrik Kielgast door A. de Jongh.

⁵⁶ Huygens instituut, Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek, Lodewijk Henrick van Asch van Wijck, <http://resources.huygens.knaw.nl/retroboeken/nbw/#source=1&page=802&view=imagePane> (28 mei 2017).

De professoren hadden ook hoge verwachtingen van de studenten, doordat zij hen kwamen opzoeken en de toespraken die zij gaven. Het contrast tussen de professoren die vurig achter het nationalisme en orangisme staan, en de studenten die er niet overtuigd van waren, is groot en dit suggereert dat er verschillende motieven waren. De studenten waren immers meer bezig met de professoren dan met de koninklijke familie. Ze houden bij met wie ze waren en wat ze met hen ondernamen, en onderhielden contacten met elkaars familie. Sommige brieven lieten ze op eigen verzoek ook lezen door medestudenten of de ouders van vrienden. De studenten werden meer gedreven door de studentencultuur dan door nationalistische idealen.

Conclusie

Voordat de conclusie kan worden getrokken dient er opgemerkt te worden dat de doelgroep van deze scriptie relatief klein was. Van de 253 studenten die meevochten zijn er slechts zes aangehaald, waarvan niet eens alle ten volle benut zijn door gebrek aan tijd en expertise. Zo is het dagboek van Willem van Beuningen geheel achterwege gebleven. Voor vervolg onderzoek zou het goed kunnen zijn om hen erbij te betrekken, net als andere documenten van Utrechtse studenten die eventueel in andere (familie)archieven liggen. Mogelijk kan dit duidelijkheid scheppen in bepaalde kwesties die opgeworpen zijn, maar niet opgelost konden worden door gebrek aan referentiemateriaal.

Afgaande op de twee voorgaande hoofdstukken lijkt het erop dat nationalisme en orangisme de studenten niet in eerste instantie dreef. Door de studentencultuur werden zij meer gedreven, evenals familie zaken. Onder de studenten zijn er individuen geweest die overtuigd waren van het nationalisme en veel vaderlandsliefde hadden, zoals Burlage, echter dit werd niet door iedereen even passievol gedeeld. Sommige studenten zullen persoonlijke afwegingen gemaakt hebben, waarbij zij kozen om trouw te blijven aan hun vrienden of om hun familiebelangen te dienen. Dit konden zij niet altijd uiten, maar uit het bronmateriaal komt dit wel naar voren. De fout die in de geschiedschrijving wordt gemaakt is dat het nationalisme van enkelen wordt toegeschreven aan hele groepen. Hierdoor wordt de situatie anders weergegeven dan die in werkelijkheid was. Koch spreekt over gebrekkig nationalisme in Twente, maar niet in Noord-Nederland, terwijl Costerus opmerkt dat niet iedereen daar even nationalistisch was.⁵⁷ Van Sas spreekt over een patriottische uitbarsting, maar daar is in de bronnen weinig van te merken.⁵⁸ Sommige mensen waren er van overtuigd en zij publiceerden veel, maar het nationalisme was vooral een stedelijk en elitair fenomeen. Ontmoetingen met de koninklijke familie waren waarschijnlijk meer het resultaat van uitzonderlijke ervaringen dan het gevolg van enige orangistische uitingen. Zoals Molkenboer vermeldt, na een tijdje zal gewenning hebben opgetreden en dit niet meer als bijzonder worden ervaren.

Persoonlijke motiveringen vanuit de studentencultuur zijn al aanwezig in de vorming van de studenteneenheid, waarbij twijfelaars onder druk konden worden gezet om alsnog mee te gaan. Daarnaast hadden ze een geromantiseerd beeld van de oorlog, wat zou veranderen als

---

⁵⁷ Koch, *Koning Willem I*, 466; Costerus, *Brieven en dagboeken van den Utrechtsen vrijwillige jager Costerus*, 196,

⁵⁸ van Sas, *de Mythe Nederland*, 5.

ze aan het front waren. Hierdoor was het mogelijk meer invloed op hen uit te oefenen dan mensen die wel gevechtservaring hadden.

Van de studenten werd veel verwacht, zoals naar voren komt uit de bezoeken van de professoren. Nationalisme was bij hen weinig op te merken en er werd intensief bijgehouden met wie ze in aanraking kwamen. Sommige brieven werden ook door meerdere mensen gelezen. De familie had invloed op het proces van aanmelding, want zij dienden goedkeuring te geven of de studenten ten strijde mochten gaan. Daardoor werden de studenten meer gemotiveerd door persoonlijke afwegingen dan nationalistische gevoelens. Dit is tegenstrijdig met het nationalisme, wat stelt dat de band tussen landgenoten boven alle andere betrekkingen gaat. Ze werden dus gedreven door de behoefte om binnen de studentengroep te blijven of om zich op deze manier op te werken.

Daardoor lijkt het er dus op dat onder de studenten het nationalisme geen reden was om in het leger te gaan. Hoewel het niet te ontkennen valt dat er mogelijk nationalisme aanwezig was bij de studenten zijn er iedere keer andere motiveringen of andere achtergronden tegen in te brengen waardoor het lijkt alsof het nationalisme niet een werkelijke rol speelde.

Het verwachte nationalisme komt bij enkele studenten terug, maar niet bij allemaal. Het is dus niet mogelijk om te spreken over de studenten als groep die het nationalisme aanjoegen. Dit zou aangepast moeten worden binnen de geschiedschrijving. Toch strekt de conclusie verder dan dit, want er werd altijd beweerd dat de studenten zeer nationalistisch waren, terwijl het wel meevalt. Aangenomen dat het waar is dat het nationalisme in steden sterker is dan op het platteland, dan zou het zo kunnen zijn dat het al matige nationalisme van de steden veel minder sterk aanwezig is dan dat tot op heden werd aangenomen.

Uit de documenten van de studenten komen niet overtuigende nationalistische visies naar voren en niet alle studenten waren aanhangers van deze ideeën. In bredere zin zou dit betekenen dat het nationalisme, waarvan beweerd wordt dat Nederland dit bij vlagen had, beter onder de loep zou moeten worden genomen. 1830 wordt omschreven als een moment waarop Nederland nationalistisch zou zijn, alleen dat is niet het geval, zoals blijkt uit de literatuur. Mogelijk zou dit ook opgaan voor andere momenten waarop beweerd wordt dat Nederland nationalistisch is, maar daar is vervolgonderzoek voor nodig. Binnen het kader van deze scriptie is dat niet mogelijk. Wel is aangetoond dat de Utrechtse studenten niet zo nationalistisch waren als dat voorheen werd aangenomen.

De uitspraak van Van der Hoeven is gedeeltelijk correct, dat de studenten gehoor gaven aan de oproep van de koning, waarbij ze geholpen werden door de aanmoedigingen van de professoren. De professoren speelden inderdaad een rol, echter de studenten werden meer door elkaar opgestoot dan door het nationalisme.⁵⁹

Nater heeft het fout wanneer hij spreekt over vaderlandsliefde van de studenten. Het waren enkele studenten die veel vaderlandsliefde bezaten en zij haalden de anderen over om zich aan te gaan melden voor het leger.

Indien van Sas gelijk heeft met zijn opmerking over een uitbarsting van nationalisme in 1830 dan zou het betekenen dat in de periodes hieromheen het nationalisme nog minder was.⁶⁰ Het nu al magere nationalisme zou dan nog minder worden en er zou getwijfeld kunnen worden aan de bevindingen over een nationalistische periode in Nederland. Volgens Santegoets in de bundel over studenten en het nationale gevoel, draait het inderdaad grotendeels om nationalistische intenties, maar zoals hierboven aangegeven lijkt het meer te draaien om studentencultuur dan nationalisme.⁶¹ Jeroen Koch heeft het in zijn biografie over Koning Willem I over ‘studenten uit Leiden, Utrecht, Groningen, die zich georganiseerd in het Corps Vrijwillige Jagers bereid verklaarden “den besten der Koningen en den dierbaren grond hunner geboorte” te verdedigen’.⁶² Het lijkt erop dat degene die het meeste in de buurt komt van de werkelijkheid Kossmann was met zijn liberale studentenromantiek.⁶³

---

⁵⁹ van der Hoeven, *De Belgische Beroerte*, 93 & Nater, *De Tiendaagse veldtocht*, 50.

⁶⁰ van Sas, *De Mythe Nederland*, 5.

⁶¹ van der Hoeven, *De Belgische Beroerte*, 93. Nater, *De Tiendaagse veldtocht*, 50. Kossmann, *De Groninger Vrijwillige Flankeurs en de Belgische opstand 1830-1831*, 21. Santegoets, ‘Togae cedant armis’, 21.

⁶² Koch, *Koning Willem I*, 464.

⁶³ Kossmann, *De lage landen 1780 – 1914*, 115.

Bronnen:

Burlage, J. H., brieven over de Tiendaagse Veldtocht, Utrechts Universiteitsarchief.

Costerus, J.C., *Brieven en dagboeken van den Utrechtsen vrijwillige jager Costerus* (Amsterdam, 1917).

Jonker, H., brieven over de Tiendaagse Veldtocht, Utrechts Universiteitsarchief.

Van Setten, K. F., memoires van de Tiendaagse veldtocht, archiefnummer, 712.26.

Molkenboer, J. H., 2 tot 21 augustus, Utrechts gemeentearchief, archiefnummer, 712.25.

Persoonlijke stukken van Hendrik Kielgast, Utrechts gemeentearchief, archiefnummer 712-2.22.

Pareau, A. H., brieven over Tiendaagse Veldtocht, Utrecht Universiteitsarchief.

Almanak Utrechtsch Studenten Corps 1831, Utrechts gemeentearchief, archiefnummer, 1339.1.4.13.2.128.

Literatuurlijst:

Bailey, B., 'The Army in the Marketplace: Recruiting an All-Volunteer Force', *Journal of American history* (april 2007) 47 – 74.

Baron van Vredenburg, W. C. A., *Schets van eene geschiedenis van het Utrechtsche studentenleven*. (Utrecht, 1914).

Bemong, N., et al, *Naties in een spanningsveld: tegenstrijdige bewegingen in de identiteitsvorming in negentiende-eeuws Vlaanderen en Nederland* (Hilversum, 2010).

Bierens de Haan, J., et al, *Het Utrechtsch studentenleven 1636 – 1936 & De Utrechtsche Universiteit 1636 – 1936* (Utrecht, 1936).

van den Broeke, W., & Van Hees, P., *Studenten en het nationaal gevoel in Nederland. Eind achttiende tot en met twintigste eeuw*. (Utrecht, 1998).

Caljé, P., *Groningse studenten en hun academie; de inbedding van de universiteit in de samenleving in de negentiende eeuw*. (Maastricht, 2006).

Costerus, J.C., *Brieven en dagboeken van den Utrechtsen vrijwillige jager Costerus* (Amsterdam, 1917).

Kossmann, E. H., *De lage landen 1780 – 1980: Twee eeuwen Nederland en België I, 1780 – 1914* (Amsterdam, 8^e druk, 2006).

Hegener, M., *Placet Hic Requiescere Musis 1816 – 2016* (Veurne 2016).

Hobsbawm, E. J., *Nations and nationalism since 1780: Programme, myth, reality* (2e eds) (Cambridge 1992).

van der Hoeven, H., *De Belgische Beroerte: De Tiendaagse Veldtocht en de scheuring der Nederlanden 1830 – '39* (Amsterdam 1973).

Huygens instituut, Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek, Lodewijk Henrick van Asch van Wijk, <http://resources.huygens.knaw.nl/retroboeken/nnbw/#source=1&page=802&view=imagePane> (28 mei 2017).

Koch, J., *Koning Willem I* (Amsterdam, 2013).

Kossmann, E.H., et al, *De Groninger Vrijwillige Flankeurs en de Belgische opstand 1830-1831* (Groningen, 1982).

van der Mohr, J.,f en J. Jekel, *Het beste jaar! Het rijke Utrechtse studentenleven* (Hendrik Ido Ambacht, 2010) 51.

Nater, J., *De Tiendaagse veldtocht: De Belgische opstand 1830/1831* (Haarlem, 1980).

Otterspeer, W., *De werken van de wetenschap. De Leidse universiteit, 1776 – 1876. (Groepsportret met Dame III)* (Amsterdam 2005).

Ruberg, W., *Conventional correspondence: epistolary culture of the Dutch elite, 1770 – 1850* (Leiden, 2011).

Santegoets, F., ‘Togae cedant armis’, in: W. van den Broeke, & P. van Hees, *Studenten en het nationaal gevoel in Nederland. Eind achttiende tot en met twintigste eeuw.* (Utrecht, 1998), 21 – 33.

van Sas, N.C.F., *De Mythe Nederland* (z. p. en z. j.) 4 – 24.

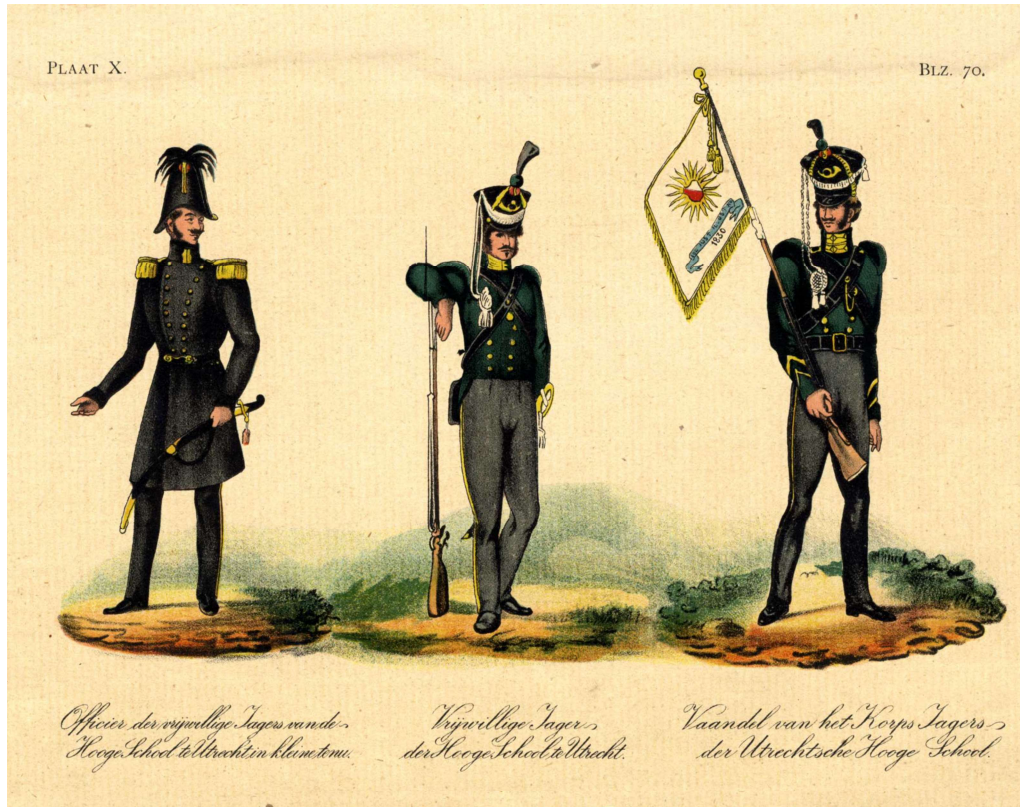
Schaffer, A. W. M., ‘Studenten – soldaten’, *Armentaria* 10 (1975) 59 – 82.

Sigmond, P., ‘Het legerkamp te Rijen, 1831’, *Bulletin van het Rijksmuseum* 47 (1999) 4, 259 – 273.

de Wever, B., ‘Groot-Nederland als utopie en mythe’, *Bijdragen tot de eigentijdse geschiedenis* (1998) 91 – 108.

Bijlage 1: Afbeelding van de Utrechtse vrijwillige jagers

Hieronder een tekening van drie verschillende manschappen van de Utrechtse compagnie. Afgebeeld zijn een officier, een soldaat en de vaandeldrager.⁶⁴

⁶⁴ Afbeelding afkomstig uit Baron van Vredenburg, *Schets van eene geschiedenis van het Utrechtsche studentenleven*, 70.

Bijlage 2: Schilderij Jelle Buys

Op het onderstaande schilderij staat de Utrechtse student Jelle Buys afgebeeld.⁶⁵ Hij heeft zich in zijn uniform laten portretteren, waardoor het mogelijk is om een goed beeld te vormen van hoe de student-soldaten destijds gekleed zijn geweest.

---

⁶⁵ Het schilderij bevindt zich in het depot van het Utrechts Universiteitsarchief.